

Barbara Drapikowska

ORCID: 0000-0002-6852-2791

Akademia Sztuki Wojennej

Tożsamość i wspólnotowość Polaków jako istotne elementy bezpieczeństwa narodowego w świetle analizy treści komunikatów medialnych – wyniki badań¹

Słowa kluczowe: obraz Polaka w mediach, seriale telewizyjne, tożsamość i wspólnotowość
Keywords: the image of Poles in media, TV series, identity and community

Wstęp

W ciągu ostatnich kilkunastu lat internet stał się najpowszechniejszym źródłem informacji. Z uwagi na łatwość dostępu, jak również szybkość wyszukiwania pożądaných wiadomości, współcześnie jest to pierwsze źródło poszukiwania danych. Warto jednak mieć na uwadze, że korzystanie z internetu wymaga podstawowych umiejętności informacyjnych i informatycznych, które nie są powszechne w przypadku nieaktywnych zawodowo seniorów. Można przypuszczać, że dla takich osób podstawowym źródłem informacji w dalszym ciągu pozostają „stare” media, tj. prasa, telewizja oraz radio.

Skupiając uwagę na komunikatach telewizyjnych, należy pamiętać, że lokowane są w nich nie tylko produkty, ale także usługi, normy społeczne, tradycje i, co najważniejsze, możliwe interpretacje otaczającej rzeczywistości. O sile komunikatów medialnych doskonale świadczy fakt, że niespełna kilka lat temu na jednym z brytyjskich uniwersytetów wprowadzono przedmiot „wprowadzenie do filozofii Simpsonów”, którego podstawa programowa obejmuje nurty i poglądy filozoficzne ukryte w popularnej kreskówce. Bez wątpienia kontrowersyjny pomysł, jak również innowacja dydaktyczna, ma na celu analizę treści odcinków serialu pod kątem lokowanych w nim zagadnień filozoficznych (Filozofia „Simpsonów”, 2016).

¹ Badania sfinansowano ze środków Ministerstwa Obrony Narodowej (umowa nr GB/4/2018/208/2018/DA).

Problematyka badawcza obejmująca polskie seriale stanowi popularny obszar podejmowany w literaturze przedmiotu. Szeroko kwestię tę przedstawia Beata Łaciak, analizując popularne polskie seriale pod kątem ich znaczenia w codziennym życiu przeciętnego człowieka. Autorka zwraca uwagę, iż stanowią one źródło przyjemności dla widza oraz dają mu możliwość utożsamiania się z bohaterami (Łaciak, 2013, s. 265).

W podobnym tonie badania nad komunikatami medialnymi prowadziła Katarzyna Cikała (2014, s. 54–56), identyfikując najważniejsze wartości prezentowane w polskich serialach. Autorka konkluduje, że rodzina, przyjaźń, wartości religijne są częstymi wątkami wielu rodzimych produkcji.

Ważną konstatację wysnuwa także Alicja Kisielewska (2016, s. 92–93), która przekonuje, że seriale ujmowane jako opowieści telewizyjne posiadają szczególne mitotwórcze właściwości. Uszczegóławiając, dostarczają one widzom przykłady etosu we współczesnym świecie, wzory postaw stanowiące punkty odniesienia do rzeczywistych relacji międzyludzkich. Nie bez znaczenia jest także wiara w pewien absolutny sens losów dziejowych wyrażająca się w przekonaniu o konieczności *happy endu*.

Analiza wielu polskich i zagranicznych seriali, nie tylko współczesnych, ale i wcześniejszych, została dość obszernie zaprezentowana także w pracy zbiorowej pod redakcją Barbary Panek i Agnieszki Wójtowicz (2015). Współautorzy monografii dokonali prezentacji tych kwestii zarówno pod kątem przekazywanych wartości, narzędzi wpływu społecznego, jak i fenomenu oglądalności wielu produkcji.

W literaturze przedmiotu nie brakuje także badań obejmujących seriale analizowane w niniejszym artykule. Łucja Demby (2018) prezentuje analizę obrazu Polski i Polaków w produkcji „Ranczo”. Badania dotyczące serialu „Na dobre i na złe” prezentuje wspomnianą już K. Cikała, czyniąc go obok produkcji „Klan” jednym z omawianych przez siebie formatów. Z kolei Anna Żuber (2018) prezentuje wyniki swoich badań dotyczących serialu „Ojciec Mateusz”. Autorka zwraca uwagę na wykorzystanie efektu *city placement* jako elementu popularyzacji miasta, w którym kręcona jest produkcja – Sandomierza.

Metodologia badań własnych

Badając kwestie tożsamości i wspólnotowości współczesnych Polaków, uznano, że warto podjąć wysiłek badawczy zmierzający do ukazania sposobu prezentacji tych wartości w jednym ze starych mediów, mianowicie telewizji. Kierując się tą przesłanką w niniejszym artykule, dokonano nieprzypadkowego wyboru określonych formatów medialnych. Celem badania było określenie sposobu przedstawiania badanych wartości, tj. zagadnień tożsamości i wspólnotowości, w wybranych popularnych serialach telewizyjnych. Główny problem badawczy został sformułowany w postaci pytania: Jaki jest sposób przedstawiania zagadnień tożsamości i wspólnotowości w wybranych formatach medialnych na przykładzie seriali telewizyjnych?

Na podstawie problemu głównego skonkretyzowano problematykę szczegółową obejmującą następujące kwestie:

1. Jak przedstawiane są zagadnienia tożsamości i wspólnotowości w serialu „Ranczo”?
2. Jak przedstawiane są zagadnienia tożsamości i wspólnotowości w serialu „Ojciec Mateusz”?
3. Jak przedstawiane są zagadnienia tożsamości i wspólnotowości w serialu „Na dobre i na złe”?

W badaniu wykorzystano metodę analizy treści, która w ujęciu definicyjnym stanowi systematyczne, obiektywne i ilościowe badanie materiału w formie treści pisanej oraz mówionej, która może być zarówno zarejestrowana, jak i obserwowana. W analizie treści kluczowe pojęcia to jednostki i kategorie analizy. Te pierwsze oznaczają element, który badamy, drugie – zagadnienie, które w danym elemencie występuje, bądź nie (Babbie, 2007, s. 342). W przypadku badania na potrzeby artykułu jednostkę analizy stanowi odcinek serialu, z kolei kategorię analizy – wątek tożsamości i wspólnotowości. W artykule posłużono się przykładami dialogów, a w nawiasie podano informacje o numerze odcinka, z którego pochodzą. Analizie treści na potrzeby niniejszego artykułu poddano 5% populacji badawczej, czyli w przypadku „Rancza” było to 7 odcinków serialu, „Ojciec Mateusz” – 14 oraz „Na dobre i na złe” – 12, poczynając od pierwszego, a kończąc na ostatnim wyemitowanym na dzień realizacji badania (1.07.2019).

Do analizy wybrano seriale telewizyjne cieszące się dużą oglądalnością w polskim społeczeństwie (Kurdupski, 2018; Pallus, 2018; Glińska, 2017; Najlepsze seriale, 2015), jak również funkcjonujące na rynku usług telewizyjnych co najmniej kilka lat. Należy mieć na uwadze, że takie formaty stanowią w swoim założeniu nie tylko element przywiązujący użytkownika do danej stacji telewizyjnej. Z uwagi na powszechne ryzyko wykluczenia osób starszych z relacji towarzyskich mogą stanowić jedno z nielicznych źródeł rozrywki i namiastkę więzi społecznych, poprzez utożsamianie i przywiązywanie się do serialowych bohaterów.

Tożsamość i wspólnotowość jako elementy bezpieczeństwa narodowego

Rdzeniem tożsamości narodowej jest naród będący jedną z kategorii społecznych funkcjonujących na poziomie makrostrukturalnym. Narodem możemy nazwać wspólnotę, którą łączy pochodzenie, a także wspólna religia, kultura, język oraz dzieje historyczne. W niektórych ujęciach zawęża się ten zakres, jak np. u Talcota Parsonsa (1967), który z narodem identyfikuje wspólnotę ludzi będących obywatelami jednego państwa i mieszkających w granicach wspólnego terytorium.

Dla Samuela Huntingtona (2011) tożsamość narodowa jest kategorią złożoną z kilku komponentów. Pierwszym z nich są religia i wiara, które stanowią element wzmacniający więzi między członkami wspólnoty, a także solidarność

społeczną. Nie bez znaczenia jest także dziedzictwo narodowe oraz historia – następny komponent kształtujący tożsamość narodową. Inną cechą tożsamości narodowej jest kulturowa jednolitość w odróżnieniu od kulturowego zróżnicowania, w tej kwestii każdą wspólnotę będzie charakteryzował etnocentryzm. Natomiast Antonina Kłoskowska (1996, s. 99) charakteryzuje tożsamość narodową następująco: „[...] to zbiorowa samowiedza zbiorowości narodowej, jej samookreślenie, tworzenie własnego obrazu i cała zawartość, treść samowiedzy, a nie z zewnątrz konstruowany obraz charakteru narodu”.

Zbigniew Bokszański (2007, s. 134–135) wyróżnia trzy komponenty tożsamości narodowej, tj.:

- komponent poznawczy – odnoszący się do różnych aspektów wiedzy „my” i „oni”, a także charakterystyki dzielących różnic;
- syndrom postaw wobec własnego narodu, które wyrażają się w ocenach dokonania narodu i satysfakcji płynącej z przynależności do niego;
- komponentu natury emocjonalnej – wyrażającej siłę i intensywność więzi z narodem.

Z kolei Ilona Urych i Dorota Domalewska (2020, s. 220) zauważają, że tożsamość narodowa jest czynnikiem warunkującym egzystowanie jednostki w społeczeństwie, sprzyja działaniu na rzecz dobra wspólnego, tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego, czy po prostu świadomości siebie i kategorii pozwalających identyfikować innych jako „swoich”. Ważnym elementem tożsamości narodowej jest właśnie dychotomia „my – oni”, „swoi – obcy”, której punktem wyjścia jest świadomość własnej odrębności względem innych. W tym kontekście istotna jest tolerancja wobec inności, której poziom także może stanowić element tożsamości narodowej. Tolerancję można utożsamiać z wyrozumiałością w stosunku do cudzych poglądów, postaw, zachowań, a także wierzeń.

Jak słusznie zauważa Wioletta Jedlecka (2008, s. 58), człowiek postrzega świat jako uporządkowaną całość, odbieraną w określony sposób, natomiast sposób odbierania rzeczywistości wyznaczony jest pośrednio przez wspólnotę, do której należy jednostka, a bezpośrednio przez komunikację wewnątrzwspólnotową. Innymi słowy, członkowie danej wspólnoty oceniają innych przez pryzmat norm i wartości charakterystycznych dla swojej wspólnoty. Jednostka dąży do działań, które będą akceptowane przez wspólnotę, której jest członkiem, jak również będą podejmowane w ramach określonej wspólnoty.

Wspólnotowość można analizować w skali mikro- oraz makrospołecznej. Skala mikro w tym przypadku dotyczy poszczególnych miast, miasteczek, wsi, gmin, regionów, środowisk pracowniczych, zawodowych i kulturalnych, parafii, zakładów pracy, wspólnot mieszkaniowych itp. Z kolei w skali makro wspólnotowość związana jest z szerszymi strukturami społecznymi, tj. kraj, naród, region, także cały świat. Jak przekonuje Krzysztof Wołodźko (2010, s. 47), w obu tych wymiarach można wskazać wiele podobnych punktów odniesienia i kwestii podnoszonych w zintegrowanych społecznościach ludzkich, np. prawa człowieka, pro- lub antyspołeczne funkcjonowanie rynku, kwestie zdrowia, ekologia, zagadnienia związane z pracą (lub bezrobociem), kulturą życia i wiele innych kwestii społecznych.

Osnową wspólnoty jest poczucie, czy też zasada wspólnotowości. Sednem zagadnienia jest tutaj uchwycenie fenomenu wspólnoty w pryzmacie obywatelskich zaangażowań ludzi ją tworzących. Uszczegółowiając, indywidualność każdego człowieka, przejawiająca się w jego doświadczeniu życiowym, predyspozycjach, przenika się z funkcjonowaniem i charakterystyką danego środowiska, w jakim przyszło mu żyć, a także jego aktywnością materialną i intelektualną (Wołodzko, 2010, s. 47).

Samo pojęcie „wspólnota” wywodzi się z łacińskiego określenia *communitas*, czy też angielskiego *community*. Od tego słowa pochodzi określenie teoretyków zajmujących się zagadnieniem wspólnoty, mianowicie komunitarystów. Główną myślą reprezentantów szkoły komunitarystycznej jest założenie, że

[...] człowiek jest zakorzeniony, więc jakieś rodzaje relacji są mu już dane na starcie, są przez niego dziedziczone (nie zaś przede wszystkim tworzone na drodze umowy między jednostkami), aczkolwiek każdy człowiek może w wolny sposób na istniejące więzi wspólnotowe reagować, akceptując je lub odrzucając, jednym słowem – modyfikując wspólnotowy stan rzeczy (Gawkowska, 2010, s. 31).

Komunitaryści zatem akcentują wzajemną komplementarność pomiędzy doświadczeniami jednostki a społecznością, w której funkcjonuje. Warto jednak mieć na uwadze, że jest to powiązany system zależności – to ludzie tworzą społeczność, która warunkuje ich funkcjonowanie.

Warto dodać, że współcześnie wspólnocie tradycyjnej przeciwstawia się model wspólnoty wirtualnej, której głównym wyznacznikiem jest fakt, że jej członków nie łączą czynniki czasowe, przestrzenne, ani żadne inne fizyczne i materialne więzi. Powstają one w środowisku elektronicznym za pośrednictwem komunikacji pośredniej. Natomiast wspólnoty tradycyjne, czy też innymi słowy organiczne, są związane z czasem, miejscem i naturalnym środowiskiem, ponieważ bazują na fizycznym kontakcie swoich członków. Powstają one na obszarze fizycznie istniejącym, a ich podstawę stanowi komunikacja bezpośrednia. Każda wspólnota posiada swoistą strukturę, jak również łączy ją podobieństwo jej członków pod kątem form aktywności, języka, sposobów nawiązywania i utrzymywania relacji społecznych, kultury i tożsamości (Miąso, 2018, s. 285).

Zagadnienia tożsamości i wspólnotowości w serialu „Ranczo”

„Ranczo” to serial emitowany w TVP1 od 5 marca 2006 do 24 maja 2009 roku, a następnie od 6 marca 2011 do 27 listopada 2016 roku. Produkcja serialu została już zakończona i obejmowała 10 sezonów, na które składało się 130 odcinków. Serial cieszył się ogromną popularnością, a rankingi oglądalności sięgały 7,3 mln widzów. Otrzymał on także wiele nagród: Telekamery 2009, 2015 i 2016 w kategorii „serial”, a także Super Telekamerę Roku. Obecnie odcinki formatu często są powtarzane w pochodnych stacjach telewizyjnych Telewizji Publicznej (TVP HD i TVP Seriale).

Serial ma formę komediową i przedstawia losy mieszkańców jednej fikcyjnej gminy. Można przypuszczać, że w założeniu organizatorów stanowił satyrę o charakterze społeczno-politycznym. W prześmiewczy sposób prezentuje wiele aspektów związanych z mentalnością społeczną, relacjami międzyludzkimi, a także polityką, zarówno w wymiarze samorządowym, jak i rządowym. Akcja serialu rozgrywa się w niewielkiej miejscowości Wilkowyje, położonej w okolicach Radzyna Podlaskiego. Główna bohaterka – Lucy – jest Amerykanką o polskich korzeniach i zdaniem A. Kisielewskiej (2016, s. 104–105) prezentuje wersję mitu emancypacyjnego kobiet. Lucy z czasem zostaje wójtem i staje się symbolem modernizującej i europeizującej się polskiej prowincji, dodatkowo wychodzi za mąż i zakłada rodzinę. Mąż Lucy – Kusy – wcześniej opiekował się dworkiem, który był własnością jej babci. W serialu przechodzi metamorfozę z niestroniącego od alkoholu, zaniedbanego stróża do artysty malarza, przykładowego męża i ojca okazującego duże wsparcie żonie w czasie jej rozterek zawodowych.

Serial „Ranczo” jest przykładem przedstawiania zagadnień tożsamości i wspólnotowości w skali mikro- i makrospołecznej. Skala mikro realizowana jest na przykładzie serialowej fikcyjnej gminy Wilkowyje. Z kolei do skali makro producenci serialu odwołują się w ostatnich sezonach, kiedy były Wójt gminy – Kozioł – rozszerza swoją działalność polityczną na cały kraj, początkowo jako poseł, a w ostatnim odcinku jako prezydent. Serial odnosi się do zagadnień tożsamości i wspólnotowości, przedstawiając obraz Polaka jako członka społeczności lokalnej, jak również narodowej.

Na podstawie wyników badań wyszczególniono wiele cech stanowiących główne elementy tożsamości Polaków. Jednym z nich jest religia katolicka i autorytet księdza – miejscowy ksiądz (brat bliźniak Wójta) stanowi ważny autorytet społeczny, do którego uciekają się mieszkańcy z prośbą o doradztwo, czy też mediację w problemach osobistych. Wszyscy mieszkańcy gminy uczęszczają na niedzielne nabożeństwa. Ci, którzy nie praktykują katolickich zwyczajów, są piętnowani społecznie zarówno przez proboszcza, jak i sąsiadów. Najlepiej oddaje to rozmowa pomiędzy serialową Amerykanką a lokalną właścicielką sklepu: „[Lucy:] czy u Was nie ma rozdzielenia kościół – państwo? Czy ksiądz to też wójt? [Więclawska:] Tak, jakby. Ja się nie znam, ja gazet nie czytam” (odc. 1).

Ważnym elementem wspólnotowości, do którego odwołują się twórcy serialu, są tradycje narodowe związane z religią chrześcijańską. Szczególnie jest to widoczne przy okazji świąt Bożego Narodzenia, które prezentowane są w serialu zgodnie z kanonem podstawowych wartości, tj. rodzina, nabożeństwo świąteczne, wzajemna pomoc w przygotowaniu świąt, dzielenie się opłatkiem, kolacja wigilijna. Doskonałymi przykładami się liczne sceny z nabożeństw kościelnych, czy też scena pasterki w ostatnim odcinku serialu, na którą licznie przybyli wszyscy mieszkańcy gminy (odc. 130). Ostatni odcinek serialu przedstawia obchodzenie świąt Bożego Narodzenia i liczne zwyczaje świąteczne kultywowane przez Polaków: „Żeby tak żywe stworzenie przed Wigilią męczyć to grzech; [Celina] no ale tradycja taka” (odc. 130).

Alkoholizm mężczyzn jest dość szeroko akcentowanym wątkiem serialu – „za flaszkę wódki to wszystko zrobią” (odc. 1). „Reprezentowany” jest on przez

4 kolegów, którzy pomimo różnicy wieku i statusu matrymonialnego spotykają się regularnie pod sklepem na tzw. ławeczce. Jednakże, co należy zaakcentować, mimo znaczącego zachwiania świadomości używkami, zawsze prowadzą dyskusje na ważne tematy zarówno osobiste, jak i społeczne. W momencie kiedy jeden z nich zamartwia się z powodu zbliżającego się wyjazdu zarobkowego za granicę, ze wzruszeniem żegna się z kolegami, których nazywa rodziną: „Gdyby nie ten bilet, to już bym z Wami napił się” (odc. 20).

Innym przykładem znaczenia alkoholu w życiu społecznym mężczyzn jest spotkanie komitetu partii, na którym poruszane są ważne zagadnienia organizacyjne. Uczestnicy spotkania stwierdzają w pewnym momencie, że „[...] po 50-tce, żeby się lepiej kombinowało”. Po chwili w stanie upojenia alkoholowego śpiewają piosenkę z serialu „Czterej pancerni i pies” (odc. 80).

W serialu alkohol ukazany jest jako sposób na świętowanie sukcesów, czy też powodzenia w życiu. Dla przykładu, po ocaleniu syna z pożaru jednego z „ławeczkowych” przyjaciół, koledzy namawiają go na uczczenie tego faktu: „[...] toż cud, z tego okazji by wypadało coś postawić” (odc. 120). Egzemplifikację stanowią także słowa podsumowujące w ostatnim odcinku serialu wypowiediane przez jednego z kolegów: „bo piękne to życie bywa, ale i bardzo ciężkie nieraz, powiem wam tak, za przyjaźń wypijmy, bo to jedna z najpiękniejszych rzeczy na świecie” (odc. 130).

Przy tej okazji ujawnia się także inny element tożsamości Polaków, jakim jest autorytet starszych osób. Spośród grupy mężczyzn to najstarszy z nich cieszy się szacunkiem pozostałych, jak również innych mieszkańców gminy. Często to w jego usta reżyser „wkłada” najważniejsze słowa i konkluzje w czasie całej dyskusji. Nie bez znaczenia w tej kwestii może być także fakt, że rolę „Stacha” odgrywał czołowy polski aktor Władysław Pieczka. Innymi przykładami „starszyzny” lokalnej są Babka – znachorka, która „uzupełnia” kompetencje gminnego lekarza i jest szanowana przez społeczność z uwagi na swoje nadprzyrodzone zdolności. W czasie konfliktu z aptekarzem odczuwającym zagrożenie „zawodowe” z uwagi na jej praktyki, wszyscy mieszkańcy przyjmują stronę Babki (odc. 60). Warto w tym miejscu także dodać, że przez postać znachorki producenci serialu odwołują się do starodawnych tradycji ziołoleczniczych, przekazywanych z pokolenia na pokolenie w jej rodzinie.

Kolejnym elementem tożsamości i wspólnotowości rozwijanym w serialu jest przyjaźń i sąsiedztwo będące swojego rodzaju instytucją społeczną w rozumieniu wzorców zachowań. Wątek ten traktowany jest ambiwalentnie, tzn. więzi sąsiedzkie są ważnym źródłem wsparcia społecznego dla mieszkańców w trudnych życiowych momentach bądź dylematach decyzyjnych. Jednakże relacje sąsiedzkie opierają się także na wzajemnej kontroli, zainteresowaniu życiem innych i odwoływaniu się do stereotypowego modelu funkcjonowania sąsiedzkiego, który nazwalibyśmy „syndromem Kargula i Pawlaka”. Taki obraz relacji międzyludzkich koresponduje z innymi cechami stereotypowymi, które przypisuje się Polakom, np. zawiścią wobec osiągnięć innych. Najlepszym potwierdzeniem są słowa serialowego artysty, którego obrazy zdobywają wiele pozytywnych recenzji za granicą, natomiast liczne negatywne ze strony polskich

twórców. Warto w tym momencie przytoczyć fragment jego rozmowy z żoną: „[Lucy:] a to nie jest dla nich fajne, że Polak taki wielki sukces miał?, [Kusy:] I to ich właśnie wkurza, bo to nie jest ich sukces” (odc. 100). Doskonałym przykładem jest także poniższy dialog z serialu:

[Kinga:] gdzieś czytałam, że archetyp Polaka, to archetyp pijaka. W skrajnych sytuacjach pogarda dla niebezpieczeństwa, szafowanie życiem, bohaterstwo. A jak niebezpieczeństwo mija kłótnia o wszystko, małostkowość, zazdrość, kompletny brak szacunku do normalnej pracy, zupełnie jak ktoś pijany a potem na silnym kacu, nie? [Kusy:] no boleśnie pasuje. [Lucy:] ale musi tak być? [Kusy:] no nie musi ale akurat tak się składa, że od tysiąca lat tak jest. [Lucy:] Kusy ja chce wyjechać [...] do Ameryka na zawsze. Mam dosyć tych donosów, tych pijaków, tego obrażania się na wszystko, tej frajdy, że komuś się niszczy życie, mam dosyć Polska. To nie jest kraj na normalny człowiek [...] Jesteś porządny człowiek i wielki artysta, a co oni tu Ci robią. [Agentka Kusego:] ale coś w tym jest, następną wystawę w Nowym Jorku mogę Ci od razu zorganizować, a w Warszawie masz szlaban (odc. 100).

Doskonałym przykładem jest także ostatnia scena serialu, w której Stachu, najstarszy z kolegów, żegnając się z widzami, wypowiada słowa „[...] i na miłość boską ludzie lubcie się trochę bardziej” (odc. 130).

Wiele serialowych scen ukazuje także Polaków pod kątem pokrewnych cech, jak wścibskość, zainteresowanie osobistym życiem innych, plotkarstwo. Niejednokrotnie w serialu odnajdziemy sceny, w których bohaterowie poświęcali czas i energię, aby śledzić swoich sąsiadów, czy też poszukiwać wiedzy na ich temat u innych osób. Miało to miejsce zwłaszcza w sytuacjach niespodziewanych, czy też związanych z łamaniem norm obyczajowych lub podejrzeniem takiego zachowania. Gospodyni księdza przychodzi do sklepu pod pretekstem kupna soli, aby wypytać ekspedientkę o jej prywatne sprawy dotyczące pożycia małżeńskiego. Na wieść o planach rozwodowych namawia kobietę do zmiany zdania (odc. 20). W tym samym odcinku policjant w czasie służby pomaga śledzić żonę jednemu z bohaterów, przekraczając znacząco swoje uprawnienia (odc. 20).

Należy zaznaczyć, że serial „Ranczo” zdecydowanie przedstawia model rodziny patriarchalnej, który w analizie także traktowany był jako element tożsamości i wspólnotowości. Trzeba przyznać jednak, że w serialu widoczna jest zmiana w tym zakresie. W większości rodzin wilkowyjskich to kobiety przejmowały rolę głowy rodziny, zarówno w wymiarze społecznym, jak i ekonomicznym. Kilka bohaterek przeistoczyło się z poddanych żon w niezależnie i kierujące swoim życiem kobiety, które jednak dalej pozostawały w związkach małżeńskich, tym razem już z zależnymi od nich mężczyznami.

Warto jednak zaznaczyć, że kobiety często stanowią przedmiot rozmowy pomiędzy mężczyznami. Są one oceniane pod kątem gospodarności, prowadzenia domu, jak również wyglądu i zachowania. Poniższe cytaty z serialu potwierdzają tę konstatację: „Kobieta jak chuda, albo brzydka, albo nerwowa” (odc. 1), „[...] żony zrozumieć się nie da” (odc. 40), „[...] kobieta jest szyją, a mężczyzna głową” (odc. 120), „Żona to nie rodzina, brat to co innego” (odc. 130).

Ważną cechą tożsamości Polaków zaprezentowaną w serialu jest negatywny stosunek do władzy, zarówno w wymiarze lokalnym, jak i narodowym. Przejawia się on w strachu przed osobami funkcyjnymi, brakiem sympatii do nich, podejrzeniami o nieuczciwość oraz ogólnym dystansem społecznym. Najlepszym przykładem jest pracownik gminy, który donosi swojemu przełożonemu na jego córkę, a swoją dziewczynę, argumentując, że lojalność wobec wójta jest dla niego najważniejszą wartością (odc. 20).

Niechęć jednak jest właściwa, jeśli za punkt odniesienia przyjęta zostanie władza formalna, reprezentowana przez administrację samorządową oraz rządową. Z kolei władza nieformalna, która w serialu utożsamiana jest z osobą proboszcza, cieszy się sympatią, aczkolwiek wzbudza strach. Tak więc strach przed lokalnym proboszczem jest większy niż przed opatrnością, którą reprezentuje, np. mężczyźni spożywający alkohol ukrywają ten fakt na widok spacerującego księdza.

W kwestii relacji pomiędzy władzą a społeczeństwem warto także wspomnieć, jak w serialu przedstawione zostało podejście reprezentantów władzy do mieszkańców gminy, a później państwa. W końcowych odcinkach, kiedy wójt jest jednym z kandydatów w wyborach prezydenckich, wiele dialogów odnosi się do tego zagadnienia. Najlepszy przykład stanowią słowa szefa sztabu wyborczego kandydata, który przekazuje mu lekcje z autoprezentacji: „[należy odpowiadać] trwają konsultacje społeczne, które pozwolą rozwiązać palące problemy społeczeństwa”; „Jak brat księdza załatwi poparcie kurii to powiemy, że kontynuujemy długoletnią tradycję religijną, a jak nie, to państwo laickie” (odc. 80). Podobnie jest w przypadku żony kandydata, która ćwicząc wystąpienie przed dziennikarzami, powtarza: „Panie Redaktorze, ja nie uciekam od tematu, ja namawiam pana do rozmowy o sprawach najważniejszych, o zagrożeniu demograficznym naszego narodu” (odc. 100).

Doskonałym przykładem na potwierdzenie tezy jest także prowokacja polityczna zorganizowana przez sztab wyborczy Koziola. Jego pomocnicy podpalają stodołę, w której umieszczony został wcześniej syn sąsiadów, po to aby prezes mógł uratować dziecko z pożaru i zostać bohaterem, co bez wątplenia przysparza mu medialnej sławy (odc. 120). Kandydat na prezydenta w tym samym odcinku przekonuje, że „[...] my się nie zgłaszamy, to naród nas zgłasza, i wiecie co, my odpowiemy na to wyzwanie, tak odpowiemy, że się naród zdziwi” (odc. 120). Działania władzy podsumowuje ksiądz podczas wieczoru wyborczego, zwracając się do brata kandydującego na prezydenta: „Paweł kodeks życia publicznego trzeba ogłosić. Już naprawdę wszyscy dość mają, jak ci politycy kłamią, fałszywie obietnice rzucają i wstrętne insynuacje. Tylko publiczne zgorszenie od tego idzie i demoralizacja” (odc. 130).

Inną cechą Polaków możliwą do zaobserwowania w serialu „Ranczo” jest niechęć do obcych, tj. osób spoza społeczności. Co więcej, za każdym razem kiedy w społeczności pojawia się nowa osoba, niemal natychmiast jest ona poddawana społecznej obserwacji oraz kontroli wraz z jawnym okazywaniem braku zaufania. Tak naprawdę głównym wątkiem jest przedstawienie losów Amerykanki polskiego pochodzenia, która musi pokonywać uprzedzenia nacjonalistyczne już

od pierwszego odcinka serialu, kiedy to mieszkańcy Wilkowyj są niechętni, aby osiedliła się na stałe w ich gminie, przekonując, że „[...] tu nie Ameryka” (odc. 1). Za przysłowiową „flaszkę” są skłonni pomóc potencjalnemu zainteresowanemu posiadłością w przestraszeniu bohaterki duchami, jak również uszkodzić mienie, aby zniechęcić ją do zamieszkania, lub też znacząco zaniżyć wycenę nieruchomości. Wyjątkiem w przypadku niechęci do obcych jest osoba nowego księdza, który cieszy się sporym zainteresowaniem ze strony mieszkańców. Co więcej, są oni skłonni korzystać z jego usług w zakresie spowiedzi, co powoduje zazdrość u wieloletniego proboszcza: „młodzi zawsze po starych pałeczkę przejmują [...] przez ostatnie 15 lat się Michałowa u mnie spowiadała” (odc. 40).

Podsumowując, można stwierdzić, że serialowe Wilkowyje są przykładem miejscowości o statusie gminy, w której role społeczne są podzielone zgodnie ze stereotypami. Dotyczy to relacji pomiędzy płciami, stosunków pokoleniowych, podziału funkcji społecznych. W serialu przedstawiono obraz skonsolidowanej społeczności lokalnej, w której istnieje formalny i nieformalny podział ról i funkcji społecznych. Jest on uwarunkowany pozycją społeczną (ksiądz, wójt, lekarz, dyrektor szkoły), warstwą zawodową (nauczyciel, lekarz, dziennikarz, rolnik, urzędnik, sprzedawca), jak również płcią, wiekiem oraz pozycją w rodzinie (dzieci, rodzice, dziadkowie).

Zagadnienia tożsamości i wspólnotowości w serialu „Ojciec Mateusz”

„Ojciec Mateusz” to serial emitowany w TVP1 od 2008 roku, będący odpowiednikiem włoskiej produkcji *Don Mateo*, która również była prezentowana w telewizji polskiej. Do tej pory nakręcono 302 odcinki, które zostały ułożone w 13 sezonów serialu. Wiele odcinków jest także powtarzanych na stacjach pochodnych telewizji publicznej.

Akcja serialu rozgrywa się w zabytkowym Sandomierzu, który w związku z serialem *Anna Żuber* (2018, s. 176) nazywa „nadwiślańskim, królewskim »miastem zbrodni«”. Jak zauważa dalej autorka, forma serialu, w którym każdy odcinek poświęcony jest innej historii, jest szczególnie ciekawa z punktu widzenia widza. Fakt, iż w każdym odcinku dochodzi do rozwiązania zagadki i zakończenia kryminalnego śledztwa sprawia, że widzowie są zaintrygowani kolejną tajemnicą i chętnie siadają przed telewizory, oczekując kolejnego odcinka. W przypadku tego typu produkcji (ang. *series*) widz odczuwa jednorazową satysfakcję płynącą z rozwiązania zagadki, a jednocześnie w razie przeoczenia jednego z odcinków nie zatraci sensu całego serialu.

Główna fabuła serialu skupiona jest wokół księdza Mateusza, który oprócz obowiązków proboszcza parafii chętnie pomaga lokalnej policji w rozwiązywaniu zagadek kryminalnych. Warto zaznaczyć, że ksiądz Mateusz odbiega od stereotypu księdza, przedstawia raczej model nowoczesnego duchownego – posiada doświadczenie misyjne, jeździ rowerem, ubiera się często w „cywilne” ubrania,

co początkowo wywołuje zaskoczenie samych mieszkańców. W postawie z innymi ludźmi zachęca do tolerancji, często cytuje Pismo Święte.

Oprócz wątków kryminalnych serial przedstawia także wiele elementów satyrycznych związanych z rolami społecznymi kobiet i mężczyzn oraz mentalnością mieszkańców małego miasteczka. Barwną postacią jest gosposia księdza – Natalia, która uosabia wiele cech stereotypowo przypisywanych kobietom, takich jak: gadulstwo, plotkarstwo, wścibskość, zręczliwość (Wojciszke, 2002, s. 439). Stałymi bohaterami serialu jest grupa policjantów, z których czołową rolę pełni komendant, jak również aspirant Nocul. Obaj panowie przedstawiają wzorzec mężczyzny mającego dużą władzę w środowisku zawodowym, natomiast w życiu osobistym będącego pod wpływem swojej partnerki.

Społeczność lokalna zamieszkująca Sandomierz nie jest tak skonsolidowana i podzielona względem ról i funkcji społecznych jak w przypadku mieszkańców Wilkowyj. Oprócz księdza oraz policjantów inne pozycje społeczne nie są akcentowane w serialu. Wątek wspólnotowości z kolei najbardziej widoczny jest w odcinku 240, w którym mieszkańcy przyjmują wspólny front w kwestii przybycia rodzin pochodzenia muzułmańskiego do ich parafii, a kuria rozważa budowę specjalnego ośrodka dla imigrantów.

Serial „Ojciec Mateusz”, podobnie jak omawiane wcześniej „Ranczo”, w dużej mierze odwołuje się do wątków religijnych. Jednymi z elementów tożsamości Polaków, które odnajdujemy w serialu, są także autorytet księdza oraz religia katolicka. Lokalny proboszcz oprócz posługi kapłańskiej jest głęboko zainteresowany życiem swoich parafian. Odwiedza innych, kiedy dowiaduje się o problemach, często na swojej plebani przyjmuje gości bez wcześniejszego uprzedzenia. Można powiedzieć, że nie jest tylko spowiednikiem, ale także terapeutą dla mieszkańców Sandomierza. Jego bliski kontakt z mieszkańcami często dostarcza mu wiedzy, która okazuje się pomocna w prowadzonych śledztwach. Ksiądz Mateusz jednak nie narusza etyki zawodowej, tudzież tajemnicy spowiedzi, aby pomóc lokalnym policjantom. Co więcej, najczęściej poprzez swój autorytet jest w stanie nakłonić winnych do oddania się w ręce stróżów prawa: „[Policjant:] księdza się słucho” (odc. 180).

Kultywowanie tradycji religijnych jest także szeroko akcentowane przez twórców „Ojca Mateusza”. Co prawda kościół w Sandomierzu nie jest tak wypełniony wiernymi jak świątynia w Wilkowyjach, jednakże obraz nabożeństw niedzielnych i świątecznych jest częstym wątkiem w serialu. Podobnie jest z tradycjami i obyczajami narodowymi, które są kultywowane głównie przez kobiety. Warto zwrócić uwagę, że ksiądz Mateusz nie stroni od nakłaniania wiernych do refleksji nad chrześcijańskimi obrzędami. Doskonałym przykładem jest święto Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (pot. Matki Boskiej Zielnej), podczas którego mieszkańcy przynoszą do kościoła plony ziemi (odc. 20). Często przedstawianym elementem tożsamości religijnej jest także modlitwa, do której mieszkańcy uciekają się zwłaszcza w sytuacjach problemowych, a także do której swoich wiernych licznie zachęca ksiądz: „pomódlmy się do Matki Bożej” (odc. 120).

Nierzadko wątkiem serialu są postawy nacjonalistyczne mieszkańców, które ujawniają się niechęcią do obcych nacji. W analizowanych odcinkach, w których występował wątek odmienności narodowej, mieszkańcy Sandomierza przejawiali niechęć oraz podejrzliwość względem innych narodowości. Dla przykładu, kiedy lokalny przedsiębiorca został ukąszony w kościele przez jadowitego węża, to na Ormianina padły podejrzliwości o podrzucenie węża do świątyni, jako akt zemsty za zwolnienie z pracy (odc. 20). W innym odcinku serialu dochodzi do morderstwa kandydata na burmistrza, który jest przedstawicielem mniejszości żydowskiej. Mieszkańcy nie kryją swoich nacjonalistycznych opinii: „Nie chcemy burmistrza Żyda” (odc. 40).

Producenci serialu przedstawili także motyw postaw wobec imigrantów, a odcinek opowiadający historię z takim tłem został wyemitowany w okresie burzliwej dyskusji społecznej wokół migracji czy emigracji. W miasteczku mają osiedlić się cztery rodziny arabskie, czemu sprzeciwiają się mieszkańcy podczas lokalnych wieców: „Odkąd się rozniosło, że w Sandomierzu ma powstać dom dla uchodźców, ludzie nie dają nam żyć. [...] No mają pewne obawy”; „[Jedna z kobiet:] Przepraszam, to co państwo tutaj robicie nie ma nic wspólnego z prawem, to samosąd [...]. Wielbiciele Arabów. A policja jeszcze ich broni”; „Kościół nie może promować działalności terrorystycznej”; „Nie możemy dbać o ludzi których nie znamy, kosztem tych których znamy”, „Ona jest ochrzczona, nasza, a nie jakaś Muzułmanka” (odc. 240).

W międzyczasie na placu zabaw dla dzieci wybucha petarda domowej roboty. Niemal natychmiast o podłożeniu ładunku zostają oskarżeni nieliczni mieszkańcy wyznania islamskiego: „Wiadomo, wszyscy chcą im pomagać, a później się dziwią, że im bomby wybuchają” (odc. 240). Warto mieć na uwadze, że odcinek ten wywołał wiele kontrowersji o charakterze społeczno-politycznym. Aktor, któremu zaofiarowano rolę potencjalnego podejrzanego, zrezygnował z niej, usprawiedliwiając się brakiem przyzwolenia na odgrywanie scen pogłębiających współczesne stereotypy narodowe, mianowicie Muzułmanina podkładającego bomby (Newsweek, 2018). Ksiądz Mateusz przyjmuje postawę tolerancji i zachęca mieszkańców do nieoceniania innych tylko pod kątem stereotypów narodowych, co widoczne jest także w innym odcinku serialu, kiedy pod adresem jednego z bohaterów pada określenie „czarnuch”, zaniepokojony ksiądz pyta nadawcę komunikatu, czy do swojego brata mówi „ty białasie” (odc. 1).

Dość ciekawym elementem tożsamości przedstawionym w serialu jest obraz Polaka – przedsiębiorcy, który cechuje się nieuczciwością oraz wykorzystywaniem podwładnych, często zmuszaniem do pracy „na czarno” (odc. 40 i 120). Nie jest mu obca także niechęć do innych narodowości, co najlepiej odzwierciedla następujący cytat dyrektora lokalnej fabryki: „Wykończą mnie ci Muzułmanie. Modlą się 5 razy dziennie po 10 minut. Wychodzi na to, że musiałbym płacić za modlitwę, a nie za pracę” (odc. 1).

Jest to związane także z ekonomicznym wykorzystywaniem innych nacji, zwłaszcza obywateli ukraińskich (odc. 20 i 160). Doskonałym przykładem jest także wątek armeńskiej rodziny, której jedynym żywicielem jest mężczyzna zatrudniony na czarno w szwalni, gdyż właściciel nie zgodził się na legalną

pracę z uwagi na wyższe koszty (odc. 20). Inny przykład stanowi wątek Rosjan pracujących w pieczarkarni, którzy żyją w opłakanych warunkach, są źle traktowani przez pracodawcę, a na porządku dziennym jest straszenie, poniżanie, upokarzanie, przemoc fizyczna i seksualna. Nie dostają wynagrodzenia za pracę, jednak nie mogą ruszyć się z miejsca, gdyż pracodawca zabrał im dokumenty (odc. 160).

W serialu dość ciekawie ukazane są stereotypy płci. Typowa kobieta – bohaterka serialu jest zręczliwa, gadatliwa, trywialna jak Natalia, reprezentująca taki obraz płci żeńskiej w niemal każdym analizowanym odcinku, ale także humorzasta, czy też rozhisteryzowana jak żona aspiranta Nocula (odc. 180), a w niektórych przypadkach nieradząca sobie z poważnymi sprawami, jak np. procedury związane z kredytem mieszkaniowym (odc. 100). Nie bez znaczenia jest także przeżywanie rozterek miłosnych, które stają się udziałem Natalii, kiedy wchodzi w związek z mężczyzną (odc. 180). Częstym motywem jest również zazdrość o partnera (odc. 120), a nawet pojawił się wątek obsesyjnej miłości, jak w odcinku, w którym lider znanego zespołu Papa zostaje porwany i więziony przez zakochaną w nim kobietę (odc. 200). Kobiety w serialu są także postrzegane przez pryzmat cech wyglądu: „[Nocul:] Polki na całym świecie słyną z urody” (odc. 277). Gospośia księdza kiedy usłyszała od koleżanki, że nie wygląda młodo, bardzo zaniepokoiła się tym faktem, zaczęła inwestować w zakupy kosmetyków i rozważać operację plastyczną (odc. 140).

W serialu typową rolą kobiety jest prowadzenie domu, niewiele jest bohaterek stałych, które odbiegają od tej roli, jak np. Justyna – partnerka komendanta, kobieta niezależna finansowo, zaangażowana w kwestie społeczne oraz polityczne na poziomie lokalnym. Warto wspomnieć, że pierwsza kobieta w grupie policjantów pojawia się dopiero w 120. odcinku serialu.

Przenosząc punkt rozważań na obraz mężczyzny, to bez wątpienia jest on reprezentowany przez lokalnych policjantów wzbudzających sympatię mieszkańców, za wyjątkiem młodzieży, która nazywa ich „psiarnią” (odc. 80). Ich podstawową rolą społeczną jest rola zawodowa. Poświęcają pracy dużo czasu, kosztem życia rodzinnego, co powoduje niezadowolenie partnerek. Co więcej, serial odwołuje się także do zawodu jako wyznacznika roli mężczyzny w społeczeństwie. Kiedy lokalni policjanci dostają propozycję wzięcia udziału w sesji zdjęciowej do kalendarza, reagują sceptycznie, twierdząc, że wolą wzbudzić zaufanie, niż kojarzyć się z Jamesem Bondem: „To [pozowanie] nie jest męskie” (odc. 200). Policjanci są jednak szarmanccy i uprzejmi wobec kobiet, tak jak inni mężczyźni bohaterowie, np. pomagają w noszeniu zakupów (odc. 100). Warto dodać, że w serialu często także ma miejsce wątek męskiej agresji, jako sposobu rozwiązywania konfliktów (np. odc. 80, 100 i 180).

Wiele odcinków serialu nie prezentuje także pozytywnego obrazu współczesnej młodzieży, ukazując ją jako rozpieszczoną, bezmyślną, nieodpowiedzialną, agresywną, stwarzającą niebezpieczeństwo (odc. 80 i 140), uwikłaną w różne problemy w grupie rówieśniczej, np. znęcanie się nad innymi w szkole (odc. 140). Doskonałym przykładem jest odcinek pt. „Czarna peleryna”, w którym grupa młodzieży, pragnąc popularności, terroryzuje mieszkańców Sandomierza

w przebraniu niczym z filmów grozy (odc. 200). Co więcej, w serialu także akcentowane jest odchodzenie młodzieży od wiary katolickiej:

[Nastolatek:] Niech mnie ksiądz zrozumie, ja lubię księdza ale nie chce aby ksiądz tu przychodził, [Ksiądz:] A możesz powiedzieć dlaczego? [Nastolatek:] Ostatnio przychodziłem na etykę a nie na religię, nie zauważył ksiądz, [Ksiądz:] Widzę że nie masz ochoty na rozmowę, przyjdę na parę dni, z panem Bogiem, [Nastolatek:] Do widzenia (odc. 80).

Wartym podkreślenia elementem tożsamości przedstawianym w serialu są relacje rodziców z dziećmi. Przy czym ci drudzy nie są tak zależni i oddani rodzicom jak np. w serialu „Ranczo”. Twórcy „Ojca Mateusza” zwracają uwagę na model rodzica nadopiekuńczego, ingerującego w sprawy dzieci, wybierającego mu przyjaciół na podstawie uprzedzeń społecznych (odc. 140), jak również realizującego swoje własne ambicje przy pomocy dzieci, często bez pytania ich o zgodę, co w rezultacie może prowadzić nie tylko do konfliktów, ale także tragedii (odc. 180).

Podsumowując, można stwierdzić, że społeczność lokalna zamieszkująca Sandomierz prezentuje ten sam typ wspólnotowości co bohaterowie „Rancza”. W dużym zakresie prezentowana jest religia chrześcijańska oraz autorytet księdza jako ważne elementy tożsamości Polaków. W serialu kultywowane są także podstawowe wartości społeczne (i chrześcijańskie), jak choćby uczciwość, przyznanie się do błędów. W większości analizowanych odcinków serialu bohaterowie sami po refleksji (i rozmowie z księdzem) oddawali się w ręce stróżów prawa.

Zagadnienia tożsamości i wspólnotowości w serialu „Na dobre i na złe”

„Na dobre i na złe” to serial emitowany w Telewizji Publicznej (TVP2) od 1999 roku i obecnie liczy 17 sezonów. Serial jest prezentowany widzom raz w tygodniu, w niedzielę około godziny 16. Jest to atrakcyjna pora emisji, zwłaszcza jeśli za punkt odniesienia weźmiemy weekend, jak również godziny popołudniowe. Zgodnie z danymi AGB Polska serial ten w swojej historii cieszył się rekordem oglądalności, np. w 2003 roku jeden z odcinków oglądało 42% widzów mających włączone telewizory, co stanowiło ponad 10 mln ludzi (Melchior, 2003). Scenarzystką jest Ilona Łepkowska, zwana przez media „Królową polskich seriali”.

Analizie treści na potrzeby niniejszego artykułu poddano odcinki emitowane w ciągu ostatnich 3 lat, z których wybrano co dziesiąty odcinek (łącznie 12 odcinków). Wybrano taki okres z uwagi na fakt, że serial nie ma powtórek na innych stacjach, a także jest emitowany stosunkowo rzadko – raz w tygodniu. Zauważono także, że 3 lata to okres względnie stałej obsady serialu.

Serial „Na dobre i na złe” dotyczy problematyki medycznej i cechuje go względna stałość pod kątem obsady, co także nie pozostaje bez wpływu

na kreowanie wizerunku postaci u widzów. Jego fabuła przedstawia losy pracowników szpitala, którzy także stanowią grupę przyjaciół w życiu prywatnym. Warto jednak zaznaczyć, że z początkowych bohaterów, którzy tworzyli zgraną ekipę młodych lekarzy, zdecydowana większość nie występuje we współczesnych odcinkach. Jednakże wątek grupy przyjaciół – lekarzy jest nadal utrzymany.

Serial w zamyśle producentów być może miał być odpowiednikiem popularnych produkcji o tematyce medycznej, takich jak: „Ostry dyżur”, „Chirurdzy”, „Dr House”. Jest to jedyny tego typu format występujący na rynku telewizyjnym tak długo. Warto wspomnieć, że serial „Na dobre i na złe” otrzymał Medal „Bene Meritus” Polskiego Towarzystwa Lekarskiego (Meller, 2003), a także nagrodę specjalną Ogólnopolskiego Systemu Ochrony Zdrowia w kategorii „promocja zdrowia i profilaktyka”. W uzasadnieniu przyznania nagrody Kapituła zaznaczyła, że „serial skraca dystans pomiędzy pacjentem a lekarzem i pielęgniarką, edukuje społeczeństwo w zakresie profilaktyki zdrowia, uczy empatii oraz zrozumienia dla osób chorych, przedstawia kulisy ciężkiej pracy personelu medycznego” (Docenili nas, 2011).

Warto w tym miejscu dodać konstatację Anny Dwojnych (2016, s. 39), iż serial „Na dobre i na złe”

[...] oswaja widzów z chorobami wstydlivymi (schorzenia prostaty, przetoka jelita), jak i ważnymi społecznie kwestiami, np. transplantacją (w jednym z odcinków bohaterka, której mąż pośmiertnie został dawcą narządów do przeszczepu, pogłębia wiedzę – a wraz z nią widz – na temat transplantologii). W dobrym świetle przedstawiona jest mastektomia profilaktyczna: jedna z pacjentek szpitala w Leśnej Górze, obciążona genetycznie zagrożeniem nowotworu piersi, domaga się amputacji obu gruczołów. [...] Z kolei inna lekarka, jedna z głównych bohaterek, mająca za sobą walkę z rakiem piersi, przyznaje, że gdyby mogła cofnąć czas, dokonałaby mastektomii profilaktycznej.

Kwestie takie stają się dość istotne, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że we współczesnych społeczeństwach tematy związane ze śmiercią, czy też chorobami, pozostają pewnego rodzaju tabu. O ile kwestie takie mogą stanowić pewną sensację dla innych, to jednak wsparcie społeczne chorych poprzez rozmowę nie jest częstą praktyką. Powodem bez wątpienia jest lęk przed takimi zagadnieniami, bezsilność w przypadku ich wystąpienia, czy też ogólnie mała wiedza medyczna wśród społeczeństwa. Szczególnie dotyczy to chorób o podłożu psychicznym, co najlepiej przedstawia scenariusz odcinka, którego bohaterem jest były weteran misji w Iraku, przejawiający objawy stresu pourazowego. Podczas ataku padaczki, którego dostaje na ulicy, przechodnie rzucają pod jego adresem następujące komentarze: „[...] do wariatkova niech Go Pan zawiezie, to świr”; „Tego psychola szukacie?”; „Jak ktoś chodzi po osiedlu i wali się pięściami po głowie to jest psycholem” (odc. 744).

W serialu „Na dobre i na złe” w przeciwieństwie do dwóch wcześniej analizowanych mamy niewiele wątków religijnych, np. scena ostatniego namaszczenia (odc. 734). W jednym z odcinków, kiedy pacjent rozmawia z lekarzem i dowiaduje się, że operacja przeszła pomyślnie, pacjent wykrzykuje: „Dzięki Bogu!”, na co lekarz: „Osobiście wydaje mi się, że trochę się do tego przyczyniłem” (Cikała,

2014, s. 56). Innym razem, kiedy ksiądz chorujący na guza mózgu do ostatniej chwili wierzy Bogu, lekarz ateista podważa istnienie Boga i duszy. Wycinając guza z mózgu mówi, że „[...] właśnie pozbawiłem pacjenta kawałka duszy” (odc. 634).

Jednakże elementem zastępczym tej kwestii, który także można potraktować jako wątek tożsamości, jest odwołanie się do zasad etycznych i moralnych. Bez wątpienia kierują się nimi serialowi lekarze podczas codziennej pracy. Szpital w Leśnej Górze, w którym rozgrywa się akcja serialu, Katarzyna Cikała (2014, s. 6) nazywa miejscem, które „[...] przywraca wiarę w służbę zdrowia”.

Inne wartości moralne także są kultywowane w serialu, czego przykładem jest wierność małżeńska oraz piętnowanie zdrady. Najlepszym przykładem jest odcinek, w którym jedna z małych bohaterek serialu widzi, jak jej matka całuje się z innym mężczyzną niż przybrany tata. Rozzłoszczone dziecko przebija opony w samochodzie kochanka oraz bije kolegę, który „zdradził” koleżankę z klasy (odc. 704).

Wątek wspólnotowości przedstawiony w serialu jest oderwany od tożsamości na poziomie lokalnym czy też narodowym. Możemy jednak mówić o pewnej mikrostrukturze, jaką stanowi personel szpitala. Występuje w niej hierarchia pozycji i funkcji, która jednak jest podrzędna wobec koleżeńskich relacji. Podział na poszczególne warstwy zawodowe, tj. kierownictwo, lekarzy, pielęgniarki i pielęgniarzy, salowe, jest utrzymany: „Pielęgniarka i Pani Doktor – megalomani w naszej rodzinie to tradycja” (odc. 654). Wspólnotowość bohaterów uruchamia się dopiero w sytuacjach krytycznych, jak np. drastyczny napad na szpital z udziałem przestępców (odc. 643).

Wartym podkreślenia jest prezentowany w serialu wizerunek kobiety, dla której rola zawodowa jest znaczącym elementem tożsamości. Wśród personelu lekarskiego od samego początku istnienia serialu pracuje wiele kobiet, które osiągają sukcesy w swoich dziedzinach, jednocześnie realizując się w rolach rodzinnych. Te drugie jednak są elementem pobocznym, który nie jest eksploatowany. Doskonałym przykładem na potwierdzenie tej tezy są słowa jednej z kobiet lekarzy: „Praca mnie uspokaja. My kobiety XXI wieku tak mamy” (odc. 644). W jednym z odcinków pacjentką szpitala jest kobieta żołnierz, która cierpi na powikłania w wyniku ran odniesionych na misji w Afryce (odc. 674).

Z drugiej strony w serialu prezentowany jest także nowoczesny model mężczyzny, który oprócz pracy zawodowej jest aktywny rodzinnie, uczestniczy w wychowaniu dzieci, jak również w domowych obowiązkach. Najlepszym przykładem w tym względzie jest dr Bart uznawany za młodego geniusza, który ubrany w kuchenny fartuszek na tle zafarbowanego prania sam siebie określa tymi słowami: „Jestem nowoczesnym mężczyzną, wspieram swoją kobietę, nie boję się domowych prac, nie wszystkie procedury opanowałem jeszcze do końca” (odc. 694).

Innym elementem tożsamości Polaków, który poruszony został przez twórców „Na dobre i na złe”, jest alkoholizm. Sposób prezentacji tej kwestii jest jednak zgoła odmienny od tego przedstawionego w serialu „Ranczo”, gdzie alkohol stanowi tło dla wielu zabawnych sytuacji. W „Na dobre i na złe” mamy raczej

do czynienia z próbą uświadomienia społeczeństwa na temat choroby alkoholowej, jak w jednym z odcinków, w którym mężczyzna ukrywa problem i zaprzecza jego istnieniu (odc. 684). Taki sposób przedstawienia kwestii społecznej może mieć charakter edukacyjny i uświadamiać widzom, iż alkoholizm to nie tylko element życia, jakie prowadzą koledzy z „ławeczki” w serialu „Ranczo”, ale także problem ludzi wykształconych, o wysokiej pozycji społecznej, wysokich dochodach, których stereotypowo nikt nie kojarzy z takimi dysfunkcjami.

Innym podobnym tego typu lokowaniem kwestii społecznych jest przykład przemocy w rodzinie. Należy mieć na względzie, że przemoc wobec kobiet jest wręcz historycznie uwarunkowanym elementem tożsamości, jeśli weźmiemy pod uwagę polskie realia, zwłaszcza po II wojnie światowej. Temat ten, pomimo że współcześnie jest piętnowany, w dalszym ciągu może stanowić tabu i występować u „przykładowych rodzin”, co najlepiej pokazuje jeden z odcinków omawianego serialu. Despotyczny i dominujący w kontaktach z innymi mężczyzna, który zawodowo pełni szanowaną społecznie funkcję psychologa, w rodzinie używa przemocy wobec żony. Po jednej z kłótni małżeńskiej żona trafia do szpitala z ciężkimi obrażeniami. Warto w tym miejscu przytoczyć fragment rozmowy mężczyzny z personelem szpitala:

[Mąż:] Po co z nimi rozmawiałaś, oni wszyscy myślą, że jesteś ofiarą przemocy domowej. Przecież jesteście dobrą rodziną, [Żona:] Przestań, przestań wreszcie kłamać, [Mąż do dr Falkowicza:] Pan wie kim ja jestem, [dr Falkowicz:] No jakże, profesorem psychologii, [Mąż:] Żona się najpierw na mnie rzuciła pierwsza, ja się tylko broniłem, a ona potem upadła, strasznie mi głupio z tego powodu, [dr Falkowicz:] Żona pana bije? Tylko że to ona ma skierowanie na operację, [Mąż:] Nic pan nie rozumie. Pozwę ten szpital, [do żony, jak dowiaduje się o chorobie córki:] Nic nie zauważyłaś? Co z Ciebie za matka?, [dr Falkowicz:] A pan to zdaje się jest taki Chuck Norris ojcostwa [...] Mięczak polski (odc. 724).

Dość powszechnie akcentowanym wątkiem w serialu jest tabu starości, które można uznać za element tożsamości wielu współczesnych społeczeństw. Twórcy produkcji zwracają uwagę na samotność osób starszych, zaniedbanie przez rodziny, głównie emocjonalne, czy nawet wykluczenie społeczne seniorów (odc. 644 i 694). Towarzyszy temu często wstyd przed innymi z powodu niedołęźnienia, pogarszającej się sprawności fizycznej i psychicznej, co najlepiej potwierdza cytata jednej z pacjentek: „Nie chcę, aby córka mnie oglądała w takim stanie” (odc. 694).

W serialu „Na dobre i na złe” widoczny jest także inny wątek polskiej tożsamości, jakim są postawy nacjonalistyczne i niechęć do inności. Egzemplifikację stanowi odcinek, w którym ojciec pacjentki jest niezadowolony z faktu, że ta związała się z mężczyzną o innej przynależności etnicznej: „Nie mogła sobie znaleźć normalnego faceta. Czemu to trafiło na naszą rodzinę” (odc. 694). Co ciekawe, mężczyźni prezentują skrajne postawy ideologiczne, ojciec jest myśliwym, natomiast zięć członkiem ruchów ekologicznych, dokładniej obroncą praw zwierząt, na co teść stwierdza, że „[...] siedzi w krzakach i fotografuje kaczkę” (odc. 694).

Podobny wątek nietolerancji wobec inności dotyczy mniejszości seksualnych. W jednym z odcinków serialu mężczyzna na łożu śmierci zobowiązuje swojego syna, aby przeprosił za to, że jest gejem, czym uczynił mu życiowy i rodzicielski zawód. Kiedy syn odmawia, kieruje do niego słowa: „w takim razie nigdy nie miałem syna” (odc. 734).

Podsumowanie

Zagadnienia tożsamości i wspólnotowości narodowej są ważnym obszarem analizy, zwłaszcza jeśli przyznamy, że we współczesnym globalizującym się świecie granice pomiędzy narodami ściśle się zacierają. W miejsce tradycyjnie funkcjonujących wspólnot weszły wspólnoty wirtualne, połączone nie czasem czy przestrzenią, a wspólnymi zainteresowaniami, zawodami, czy też poglądami na życie. Z globalizacją ściśle związany jest rozwój środków masowego przekazu, dotyczy to zarówno starych, jak i nowych mediów. Warto jednak mieć na względzie, że pomimo iż to internet jest bez wątpienia wiodącym medium, to w dalszym ciągu telewizja pozostaje ważnym i łatwo dostępnym środkiem pozyskiwania informacji. Dotyczy to zwłaszcza osób, które z racji braku umiejętności, bądź też potrzeb, nie są częstymi użytkownikami sieci.

Jednym z formatów medialnych, które posiada do wyboru przeciętny użytkownik telewizji, są seriale, które oprócz dostarczania rozrywki mogą także przedstawiać wiele postaw społecznych. Celem artykułu było określenie sposobu przedstawiania zagadnień tożsamości i wspólnotowości w wybranych popularnych serialach telewizyjnych, tj. „Ranczo”, „Ojciec Mateusz” oraz „Na dobre i na złe”.

W odniesieniu do pierwszego problemu szczegółowego dotyczącego ukazywania powyższych kwestii w serialu „Ranczo” ustalono, że format ten prezentuje wiele elementów zbieżnych ze stereotypowym obrazem Polaka. Osnową tożsamości i wspólnotowości jest religia katolicka, której wyznawcami są wszyscy mieszkańcy Wilkowyj. W gminie tej podział ról społecznych jest ściśle ustalony i uwarunkowany płcią i pozycją zajmowaną w społeczności lokalnej. Podstawową komórką społeczną jest rodzina przyjmująca charakter patriarchalny, z podległością dzieci wobec rodziców, jak również autorytetem starszych. To, co jest charakterystyczne dla mieszkańców gminy, to wyraźne poczucie odrębności i niechęć wobec obcych, stanowiące jeden z podstawowych elementów tożsamości Polaków ukazywanych w serialu.

Nawiązując do drugiego problemu szczegółowego obejmującego serial „Ojciec Mateusz”, ustalono, że sposób prezentowania zagadnień tożsamości i wspólnotowości jest częściowo zbieżny z serialem „Ranczo”. W Sandomierzu religia także stanowi ważny element życia mieszkańców, jednakże nie determinuje ich działań i decyzji w tak dużym stopniu jak w Wilkowyjach. Lokalny ksiądz jest ważnym źródłem nie tylko autorytetu, ale przede wszystkim wsparcia społecznego dla swoich parafian. Często akcentowanym elementem tożsamości jest kwestia „swoi i obcy” przejawiająca się w niechęci do innych narodowości.

Wiele odcinków serialu akcentuje ten nacjonalistyczny komponent polskiej tożsamości, dotyczy to zwłaszcza podejrzeń o popełnienie przestępstwa, które nierzadko padają w pierwszej kolejności na przedstawicieli innych narodowości.

W odniesieniu do trzeciego problemu szczegółowego, można stwierdzić, że ze wszystkich analizowanych serial „Na dobre i na złe” w najmniejszym stopniu przedstawia zagadnienia tożsamości i wspólnotowości. Punktem ciężkości nie jest tutaj miejsce zamieszkania, a wykonywany zawód i miejsce pracy, na bazie których tworzy się wspólnota „Leśnej Góry”. W serialu nie religia, a ogólne zasady etyczne i moralne stanowią tło przedstawianych sytuacji. Ważną kwestią jest fakt, że serial ma wiele edukacyjnych walorów i przedstawia ważne kwestie społeczne, jak np. alkoholizm, przemoc w rodzinie, w sposób niestereotypowy.

Jak słusznie zauważa Earl Babbie (2007, s. 342): „W badaniach przekazu, podobnie jak w badaniach ludzi, często nie można obserwować bezpośrednio wszystkiego, co chciałoby się zgłębić”. W analizowanych formatach medialnych zagadnienia tożsamości i wspólnotowości przekazywane są na różne sposoby. Lokowanie cech, na podstawie których można wnosić na temat obrazu współczesnego Polaka zależy od inwencji twórców serialu, jednakże oczywiste jest, że zawsze musi być zgodne z oczekiwaniami odbiorców. Przestrzeganie tej zasady gwarantuje produkcji sukces medialny, a co za tym idzie – zysk ekonomiczny. Warto zatem uświadomić sobie, że identyfikacja różnych cech w komunikatach medialnych, takich jak seriale telewizyjne, nie tylko daje nam obraz tego, jak jesteśmy odbierani jako członkowie społeczeństwa, ale także jak chcielibyśmy być widziani oczyma innych ludzi.

Bibliografia

- Babbie, Earl (2007). *Badania społeczne w praktyce*. Tłum. Witold Betkiewicz, Marta Bucholc, Przemysław Gadomski, Jacek Haman, Agnieszka Jasiewicz-Betkiewicz, Agnieszka Kloskowska-Dudzińska, Michał Kowalski, Maja Mozga-Górecka. Warszawa: PWN.
- Bokszański, Zbigniew (2007). *Tożsamości zbiorowe*. Warszawa: PWN.
- Cikała, Katarzyna (2014). *Życie w rytmie serialu. Rola serialu w kształtowaniu świata wartości widzów*, 47–58, [online]. CeON. Dostęp: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/6584/Cikala_Zycie_w_rytmie_serialu.pdf?sequence=1 [20.09.2020].
- Demby, Łucja (2018). Polska Wojciecha Adamczyka: Ranczo i Dziewczyny ze Lwowa. *Czas Kultury*, 1, 98–105, [online]. Dostęp: https://www.academia.edu/36348798/POLSKA_WOJCIECHA_ADAMCZYKA_RANCZO_I_DZIEWCZYNY_ZE_LWOWA [10.05.2021].
- Docenili nas (2011), [online]. AdoMed.com. Dostęp: http://www.adomed2.pl/blog/docenili_nas [20.09.2020].
- Domalewska, Dorota i Urych, Ilona (2020). Aksjologiczne i antropologiczne uwarunkowania tożsamości narodowej młodych Polaków w świetle badań własnych. Implikacje dla bezpieczeństwa narodowego. *De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności*, 1(6), 196–221.
- Dwojnych, Anna (2016). Polskie seriale obyczajowe – między mimetyzmem a kreacją. W: Bruszewska-Przytuła, Daria i Naruszewicz-Duchlińska, Alina (red.). *Seriale w kontekście kulturowym. Gatunki – motywy – mutacje*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM, 33–46.
- Filozofia „Simpsonów” (2016). *Filozofia „Simpsonów” na brytyjskim uniwersytecie*, [online]. TVN24.com. Dostęp: <https://tvn24.pl/kultura-i-styl/filozofia-simpsonow-na-brytyjskim-uniwersytecie-ra692384> [20.09.2020].

- Gawkowska, Aneta (2010). *Wspólnotowość w duchu komunitariańskim*. W: Szomburg, Jan (red.). *Jaka wspólnotowość Polaków w XXI wieku? V Kongres Obywatelski*. Gdańsk: Wydawnictwo IBnGR, 31–40.
- Glińska, Kamila (2017). *Polsat liderem w 2016 roku! Jakie programy, filmy, seriale oglądaliśmy najchętniej?*, [online]. Telemagazyn. Dostęp: <https://www.telemagazyn.pl/artykuly/polsat-liderem-w-2016-roku-jakie-programy-filmy-i-seriale-ogladalismy-najchetniej-ranking-55028.html> [20.09.2020].
- Huntington, Samuel P. (2011). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Jedlecka, Wioletta (2008). *Jednostka, czy wspólnota? W poszukiwaniu tożsamości*, 57–79, [online]. Dostęp: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-bcd87494-d6b7-4379-9e01-481fd43cdd45> [20.09.2020].
- Kisielewska, Alicja (2016). Seriale telewizyjne jako wspólnoty symboliczne. *IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych*, XXVIII/2, 91–106.
- Kłoskowska, Antonina (1996). *Kultury narodowe u korzeni*. Warszawa: PWN.
- Kurdupski, Michał (2018). *Polsat i TVN liderami w maju. Seriale TVP2 i SuperHit Festiwal 2018 hitami*, [online]. Wirtualne Media. Dostęp: <https://www.wirtualnemedia.pl/artykul/ogladalnosc-telewizji-maj-2018-polsat-liderem-hity-seriale-tvp2> [20.09.2020].
- Łaciak, Beata (2013). *Kwestie społeczne w polskich serialach obyczajowych – prezentacje i odbiór. Analiza socjologiczna*. Warszawa: Żak.
- Melchior, Jacek (2003). *Wojna na seriale*, [online]. Wprost.pl. Dostęp: <https://www.wprost.pl/kultura/49028/wojna-na-seriale.html> [20.09.2020].
- Meller, Marcin (2003). *Na dobre i coraz lepsze*, [online]. Polityka. Dostęp: <https://www.polityka.pl/archiwumpolityki/1864524,1,na-dobre-inbspcoraz-lepsze.read> [20.09.2020].
- Mięso, Janusz (2018). Tworzenie i wzmacnianie realnej wspólnoty jako bezcenna wartość w świecie technokracji. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 2(24), 284–291.
- Najlepsze seriale (2015). *Najlepsze seriale wiosną 2015. Ranczo hitem w telewizji. Wyniki oglądalności seriali z wiosennych ramówek*, [online]. Super Express. Dostęp: <https://www.se.pl/wiadomosci/gwiazdy/najlepsze-seriale-wiosna-2015-ranczo-hitem-w-telewizji-wyniki-ogladalnosci-seriali-z-wiosennych-ramo-aa-qXpv-hink-Aneo.html> [20.09.2020].
- Newsweek (2018). *Muzułmanin podkłada bombę w „Ojcu Mateuszu”. Obejrzelismy kontrowersyjny odcinek*, [online]. Dostęp: <https://www.newsweek.pl/kultura/filmy-i-seriale/muzulmanin-podlozyl-bombe-w-ojcu-mateuszu-emisja-kontrowersyjnego-odcinka/8jgbvgf> [20.09.2020].
- Pallus, Patryk (2018). *Polsat i TVN znów przed TVP. Oto jak wyglądał kwiecień w telewizji*, [online]. Business Insider Polska. Dostęp: <https://businessinsider.com.pl/media/tv-radio/ogladalnosc-stacji-telewizyjnych-w-kwietniu-2018-roku/1s654t0> [20.09.2020].
- Panek, Barbara i Wójtowicz, Agnieszka (red.) (2015). *Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Parsons, Talcot (1967). *Sociological Theory and Modern Society*, New York: Free Press.
- Wojciszke, Bogdan (2002). *Kobiety i mężczyźni: odmiennie spojrzenie na różnice*. Gdańsk: GWP.
- Wołodźko, Krzysztof (2010). *Wspólnota jako dziedzina obywateli*. W: Szomburg, Jan (red.). *Jaka wspólnotowość Polaków w XXI wieku? V Kongres Obywatelski*. Gdańsk: Wydawnictwo IBnGR, 47–52.
- Żuber, Anna (2018). *Rodzina Ojca Mateusza. Serialowa społeczność lokalna jako efekt popkulturowego city*. W: Siuda, Piotr (red.). *Społeczność lokalna. Teraźniejszość i przyszłość*. Gdańsk: Katedra, 175–202.

Serialografia

- Na dobre i na złe* (2016). Odcinek 644. *Pearl Harbor*, sezon 18, reż. Anna Jadowska.
- Na dobre i na złe* (2016). Odcinek 654. *Nikt nie jest doskonały*, sezon 18, reż. Kordian Piwowarski.
- Na dobre i na złe* (2017). Odcinek 664. *Idol*, sezon 18, reż. Kordian Piwowarski.
- Na dobre i na złe* (2017). Odcinek 674. *O dzielnym medyku*, sezon 18, reż. Marcin Bortkiewicz.
- Na dobre i na złe* (2017). Odcinek 684. *Wstydlive tajemnice*, sezon 19, reż. Kordian Piwowarski.
- Na dobre i na złe* (2018). Odcinek 694. *Żeby nie bolało*, sezon 19, reż. Kordian Piwowarski.
- Na dobre i na złe* (2018). Odcinek 704. *Sekrety i kłamstwa*, sezon 19, reż. Kordian Piwowarski.
- Na dobre i na złe* (2018). Odcinek 714. *Choroba łądowa*, sezon 20, reż. Kordian Piwowarski.

- Na dobre i na złe* (2018). Odcinek 724. *Moje cudze dziecko*, sezon 20, reż. Grzegorz Lewandowski.
- Na dobre i na złe* (2019). Odcinek 734. *Niech żyje życie*, sezon 20, reż. Grzegorz Lewandowski.
- Na dobre i na złe* (2019). Odcinek 744. *Prawy krzyżowy*, sezon 20, reż. Grzegorz Lewandowski.
- Ojciec Mateusz* (2000). Odcinek 1. *Obcy*, sezon 1, reż. Maciej Dejczer.
- Ojciec Mateusz* (2009). Odcinek 20. *Ukąszenie węża*, sezon 2, reż. Maciej Dutkiewicz.
- Ojciec Mateusz* (2010). Odcinek 40. *Wybory*, sezon 3, reż. Andrzej Kostenko.
- Ojciec Mateusz* (2011). Odcinek 60. *Urwisko*, sezon 5, reż. Wojciech Nowak.
- Ojciec Mateusz* (2011). Odcinek 80. *Adrenalina*, sezon 6, reż. Maciej Dutkiewicz.
- Ojciec Mateusz* (2012). Odcinek 100. *Sklep z zabawkami*, sezon 8, reż. Filip Zylber.
- Ojciec Mateusz* (2013). Odcinek 120. *Niebezpieczne związki*, sezon 9, reż. Filip Zylber.
- Ojciec Mateusz* (2014). Odcinek 140. *Zagubiona*, sezon 11, reż. Wojciech Nowak.
- Ojciec Mateusz* (2014). Odcinek 160. *Jama*, sezon 12, reż. Wojciech Nowak.
- Ojciec Mateusz* (2015). Odcinek 180. *Życiowy rekord*, sezon 14, reż. Wojciech Nowak.
- Ojciec Mateusz* (2016). Odcinek 200. *Idol*, sezon 16, reż. Artur Zmijewski.
- Ojciec Mateusz* (2017). Odcinek 220. *Czarna peleryna*, sezon 17, reż. Maciej Dutkiewicz.
- Ojciec Mateusz* (2018). Odcinek 240. *Bezpieczna odległość*, sezon 19, reż. Jakub Miszczak.
- Ojciec Mateusz* (2018). Odcinek 260. *Odpowiedni moment*, sezon 20, reż. Wojciech Nowak.
- Ojciec Mateusz* (2019). Odcinek 277. *Blondynka z Dubaju*, sezon 21, reż. Wojciech Nowak.
- Ranczo* (2006). Odcinek 1. *Spadek*, sezon 1, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2007). Odcinek 20. *Diabelskie porachunki*, sezon 2, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2009). Odcinek 40. *Szok poporodowy*, sezon 4, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2011). Odcinek 60. *Włoski rozłącznik*, sezon 5, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2013). Odcinek 80. *Potęga immunitetu*, sezon 7, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2014). Odcinek 100. *W blasku fleszy*, sezon 8, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2016). Odcinek 120. *Próba ognia*, sezon 10, reż. Wojciech Adamczyk.
- Ranczo* (2016). Odcinek 130. *Cuda, cuda ogłaszają*, sezon 10, reż. Wojciech Adamczyk.

Streszczenie

Celem artykułu było określenie sposobu przedstawiania zagadnień tożsamości i wspólnotowości w wybranych popularnych serialach telewizyjnych, takich jak „Ranczo”, „Ojciec Mateusz”, „Na dobre i na złe”. Kwestie tożsamości i wspólnotowości stanowią ważne elementy bezpieczeństwa narodowego w wymiarze społecznym. Dotyczy to zwłaszcza współczesnych uwarunkowań, w których różnice pomiędzy narodami zacierają się w wyniku globalizacji. Obszar kultury i społeczeństwa nie jest obcy tym zmianom, a są one możliwe dzięki rozpowszechnieniu się środków masowego przekazu. Ich rozwój umożliwił lokowanie wzorców społecznych i prezentowanie ich w różnych zakątkach świata. Seriale są jednymi z produkcji, które współczesne stacje telewizyjne mają do zaoferowania widzom. Ich popularność zależy od przekonania odbiorców o realności prezentowanych treści oraz utożsamiania się z bohaterami. Kwestia przedstawiania ważnych zagadnień społecznych może kreować zarówno postawy, jak i zachowanie osób, dla których telewizja jest podstawowym medium informacyjnym.

Identity and community in Poland as significant components of state security: A content analysis of media discourses

S u m m a r y

The aim of the article was to define the way of presenting issues of identity and community in selected popular TV series such as “Ranczo”, “Ojciec Mateusz”, “Na dobre i na złe”. Issues of identity and community are important elements of national security in the social area. This is especially true of contemporary conditions in which the differences between nations are blurred as a result of globalisation. The area of culture and society is no exception, and changes are possible thanks to the development of the mass media. This makes it possible to locate social models and present them in different parts of the world. Television series are one of the products that modern TV stations have to offer viewers. Their popularity depends on the conviction of the audience about the reality of the presented content and identification with the characters. The issue of presenting important social points can shape both the attitudes and behaviour of people for whom television is the primary information medium.